

PETŐFI SÁNDOR

A Bessenyei Györggyel elindult irodalmi megújulás Petőfi Sándor (1823— 1849) költészetével jutott el a csúcspont: neve a magyar irodalmi közvéleményben összeforrott a költészet fogalmával. Művészete a romantika kiteljesedését, de egyben annak meghaladását is jelentette.

A PÁLYAKÉP VONATKOZÓ MOZZANATAI: - CSAK VÁZLATOSAN!!!

1846 tavasza fontos fordulópontra Petőfi életében és költői útján. A Várady Antalhoz címzett költői levele megváltozott hangulatát bizonyítja. Az episztola befejezése pedig új politikai tájékozódásáról is hírt ad. Márciusban visszatért Pestre, s szervezni kezdte a Tízek Társaságát. 1846-ban megismerte a 18 éves Szendrey Júliát, 1847-ben megtartották az esküvőt a szülők tiltakozása ellenére.

Az 1847-es év meghozta számára az igazi barátot is, Arany Jánost. 1848 januárjától a forradalomvárás lázában égett, hiszen korábbi látomásainak megvalósulását látta az ekkori európai népfelkelésekben. Március 15-ének egyik vezetője, hőse, de az elért politikai eredményeket kevesellte, s szinte másnap már kiadta a „respublika” jelszavát. Királyellenes verseket írt, népgyűléseket szervezett, támadta a kormány politikáját, szembekerült vezető politikusokkal, s fokozatosan kezdte elveszíteni korábbi népszerűségét. Így kerülhetett arra sor, hogy június 15-én a szabadszállási képviselő-választásokról valósággal menekülnie kellett a félrevezetett, felbőszített paraszti tömeg előtt.

1848-ban szabadságharc idején századosi rangot kapott, 1849 januárjában jelentkezett Bem tábornoknál. A lengyel származású fővezér szinte fiaként bánt vele. Segédtisztjévé nevezte ki. Az orosz seregek előrenyomulása miatt a katonai tábor nyújthatta ekkor a legnagyobb védeltséget. Petőfi csatlakozott Bem seregéhez, részt vett a segesvári csatában, Itt és ekkor tűnt el örökre Petőfi, 1849. július 31-én. Sírjának helye ismeretlen.

Petőfi Sándor forradalmi látomásköltészete

Forradalmi látomásköltészet – EZ KELL!!!

Petőfi 1846 tavaszától a világforradalom lázában égett. Petőfi forradalmi látomásköltészete 1846-tól bontakozik ki. Lényeges gondolata: az egyén szabadsága a szabadság világméretű megvalósulásával lehetséges. Hisz abban, hogy az emberiség halad az általános boldogság felé, s az rövidesen el fog érkezni. Vízioi személyes jellegűek: ő maga is ott lesz a harcban.

Verseit az a hit hatja át, hogy **az emberiség egyenletesen, törés nélkül halad végső célja, az általános boldogság felé**, a cél elérésének **eszköze pedig a szabadság**. Ezt a **világszabadságot** egy utolsó, kegyetlen, **véres háború fogja megszülni**, melyben a rab népek leszámolnak zsarnokaikkal, s ezután — hirdeti a kemény meggyőződés hitével — , a menny fog a földre leszállni Ez a derűlátás lobog benne a szabadszállási képviselő-választás kudarcáig. E jövőt idéző vízió legelőször a Levél Várady Antalhoz (1846) írt episztolában jelenik meg.

A **szabadságeszmény** hangsúlyozásához kapott indíttatást kapott a hazafias költészettől, de Petőfinek már igen korán jelentkező személyes motivációja a rendkívül erős vágy a függetlenségre.

Olvasmányélményeinek kiemelkedő szerepe volt szellemi fejlődésében, szemléletének radikalizálódásában. Nagy érdeklődéssel olvasta a francia történeti irodalmat és a **francia forradalmak** történetét. Bár az egész korábbi történelem nem más, mint állandó harc a „jók” és „gonoszak” között, s a küzdelem mindig az utóbbiak győzelmével végződött, az emberiség megváltható, s tulajdonképpen ez a történelem „célja”.

A történelem dinamikus mozgása felfogása és hite szerint rövidesen forrpontra jut: ekkor egy kegyetlen, **véres háborúban a felkelt rab népek leszámolnak zsarnokaikkal**, s először a történelem folyamán győzni fog a jó.

Világképének kialakításában a meghatározó élményt **személyes sorsának** alakulása, hányattatásai és tapasztalatai adták. Rendkívül érzékeny volt mindenféle társadalmi egyenlőtlenség iránt, s a pályáján elért sikerei csak növelték elszántságát a zsarnokság és a szolgaság elleni küzdelemben. A hajdani (családi) jómód elvesztését kompenzáló, s a maga erejéből beérkezett ember öntudatával mért mindent a tehetségen, és semmit sem gyűlölt úgy, mint a (számára is) meghaladhatatlan társadalmi korlátokat.

Az igazi költők helye elől van a megváltók között, az igazságtalanság elleni harcban részt kell venniük. A látnok-szerep válik költészetében a legfontosabb költői feladattá. Különösen szembetűnő ez A XIX. század költői című versében, amely a **forradalmi próféciát ars poeticává** emeli, s **általános követelményként** állítja valamennyi kortárs költő elé. A nemzeti függetlenség hiánya és a polgárosodás

megkésettsege következtében nálunk is az irodalmat a nemzet ébresztőjének, tanítójának és lelkiismeretének tekintette a közvélemény-formáló nemesi értelmiség. A **költőtől azt várták, hogy egyúttal néptribun, vezér, politikus is legyen** egy személyben. Ennek a szerepnek Petőfi mintegy elébe ment; igaz, jóval radikálisabb társadalomjavító programmal kötötte össze, mint amiben a nemesi értelmiség túlnyomó része gondolkodott.

E verstípus jelentőségét mutatja, hogy mintegy harminc vers, s köztük több jelentős sorolható ide. A legjobb versekben mint az Egy gondolat bánt engemet... (1846. december), vagy A XIX. század költői (1847. január) és Az ítélet (1847. április?) címűekben nemcsak a látnoki gesztus jelenik meg, hanem a látomás is. A **látomás-versek jellemzői: 1. a világszabadság** (Egy gondolat bánt engemet...), 2. **a jók és a gonoszak harca** (Az ítélet), 3. a világot megtisztító **vérőzön** (Az ítélet), s végül 4. **az eljövendő Kánaán** (A XIX. század költői, de utalásszerűen a többiben is).

A **látomás-versek típusai: a prófétai** (A XIX század költői, Egy gondolat bánt engemet...), és az **apokaliptikus irodalom** (Az ítélet) hagyományát követők.

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET... -elemzés

Látomásversei közül az egyik legjelentősebb, mely „a nagy romantikus-szimbolista víziókkal vetekszik”, az Egy gondolat bánt engemet... Ezzel a zaklatott menetű **rapszodiával** búcsúztatja az 1846-os esztendőt. Petőfi legnépszerűbb jövődőlés-verse, amelynek hitelét a költő személyes sorsa, mártírhalála látszott megpecsételni. Valójában a zaklatott lélekállapotot lendületesen visszaadó rapszódia rendkívül feszes logikai ívre épül: a tematikus egységeket (a prózai halál elhárítása, a **fenséges halál áhítása**, ennek pontosítása: elesni a szabadságküzdelem végső ütközetében - a cél nagysága minősíti az áldozatot is) mintegy kontrakarirozza a modalitás (a megnyilatkozó választja halálát, a szabadságért elszenvedett áldozatot).

A bántó, az **elviselhetetlen** gondolat a lassú, **észrevétlen elmúlás**, melynek visszataszítóan hosszadalmas folyamatát a két hasonlat (hervadó virág, elfogyó gyertyaszál) részletező kibontása érzékelteti. A cselekvő akarat két izgatott felkiáltásban utasítja el ezt a halálnemet, s rögtön ezután **két metafora (fa, kőszirt)** fejezi k — egyelőre — **a költő óhaját**. A metaforikus képek azonban csak annak a másiknak, a lassú és beteg sorvadásnak vágybeli ellentétei: az épnek és erősnek hirtelen, elemi erők által okozott, nagyszerű jelenségektől kísért pusztulását jelentik. **De ez** a megsemmisülés is **passzív halál**, mint a verskezdeti, s ezért a költő számára ez is elfogadhatatlan.

A három pont és a gondolatjel a töprengés csendjét jelzi, a végleges döntést megelőző időt. Az előbbi képek után jelenik meg a cselekvő halál gondolata egy nagyszabású látomásban. Ez **a látomás-szakasz egyetlen hatalmas versmondattal**, mely időben egymást követő jelenségek során át rohan a megnyugtató megoldás felé. Ez a rész az előzőekhez képest is, de önmagában véve is nagyarányú fokozást valósít meg. A feltételes mellékmondatokban tárul fel a már más versekből (Levél Várady Antalhoz; Véres napokról álmodom...) ismert vízió: minden rabszolganép a „**világszabadság**” szent jelszavát harsogva **megütközik a zsarnoksággal**. Látási és hallási képzetek ismétlődése erősíti a **nagy ütközet** izgatott elképzelését: a lelkesedés „piros” színe az arcokon és a zászlókon, s az „elharsogják” igének a földkerekségen kelettől nyugatig végighömpölygő mennydörgése. A „Világszabadság!” önálló verssorba kiemelése erőteljes hangsúlyt ad az utolsó harc nagyszerű célkitűzésének.

A költemény — a feltételes mondatok főmondatával: „Ott essem el én” — egyes szám első személyben folytatódik. A felzaklatott költői képzelet a közvetlen összecsapás forgatagába, vad rohanásába vezet. Az erőteljes hangjelenségek kavargása — az acéli zörej, a trombiták riadója, az ágyúdörej — összekapcsolódik a gyors mozgással, a fújó paripák száguldásának látomásával. A költő erkölcsi elszántsága, a föllelkesült akarat ebben az utolsó ütközetben tudja csak elképzelni a megnyugtató halált, az önfeláldozás, az életáldozat misztériumát. Elesni ebben a nagy csatában **már nem passzív megsemmisülés**, mert maga a **hősi halál** ténye is szolgálat, a „kivívott diadal” előidézője. — Ritmust vált a költemény: az eddigi jambusi sorok lejtését robogó anapeszthusok veszik át — felerősítve a vad rohanás és a harci zaj képzetét, mely elnyeli az életét boldogan feláldozó ember személyes megnyilatkozását: „örömteli végszavát”: Ott essem el én, /A harc mezején, / Ott folyjon az ifjui vér ki szivemből.

A páros rímű, változó hosszúságú verssorok izgatott lüktetése is jól idomul a nagy szabadságharc mozgalmasságához.

A ponttal és gondolatjellel lezárt mondat után a költemény visszatér előbbi ritmusához; a vers lecsendesedik, „története” lelassul, s megrendült ünnepélyességgel engedi át magát a nagy temetési nap végső látomásának.

Az a biztos hit szólal meg a záró szakaszban, hogy az utókor, a hálás nemzedék megadja a végső tisztességet önfeláldozó hőseinek. A rapszódia **a legfőbb gondolat, a „szent világszabadság”** jelszavának végső zengésével fej eződik be.

EGY GONDOLAT BÁNT ENGEMET... (1846 utolsó verse) - vázlat

Az egyik legjelentősebb látomásverse.

Zaklatott menetű rapszódia.

A megsejtett és várt világforradalom vízióját jeleníti meg.

Versszervező erők:

- ellentét (passzív, illetve aktív halál)
- fokozás (villámsújtotta fa, szélvész által kicsavart fa, hegyről legördülő kőszirt)
- erőteljes színek (piros, fekete)
- erőteljes hangok (harsogás, mennydörgés)

Versszerkezet: 36 sor; tudatos kompozíció: az egységek végén gondolatjel.

- 1-12. sor: bevezető egység.

A passzív, lassú, hétköznapi halál bemutatása két hasonlat (hervadó virág, elfogyó gyertyaszál) részletező kibontásával — ezt két felkiáltással elutasítja.

Ellentéte: a nem hétköznapi, hirtelen halál metaforikus képei (fa, kőszirt) — de ez is passzív halál, így ez sem felel meg.

- 13-30. sor: a harc víziója, a cselekvő halál bemutatása egy látomásban. Egyetlen feltételes körmondat („Ha majd...”).

Egy képzeletbeli sík vidéken az összes „rabszolga-nép” elfér, s ott megütközik a zsarnoksággal. A világszabadságért harcolnak. Itt akar elesni a költő is („Ott essem el én. .

A harc képei erőteljesek, mozgalmasak, színesek, hangosak.

A verssorok izgatott lüktetésűek, az erőteljes hangjelenségek összekapcsolódnak a gyors mozgással, a fújó paripák látomásával.

- 31-36. sor: a temetés látomása: a névtelen hősöket közös sírba temetik.

Megrendült ünnepélyesség.

A vers itt lecsendesedik.

A záró részben biztos hit szólal meg: a hálás utókor megadja a végső tisztességet a világszabadságért meghalt hősöknek.

A vers ritmusa:

- 1-12. sor: 8-10-11 szótagú, jambikus sorok.
- 13-30. sor: anapestusok — gyorsabb ritmus.
- 31-36. sor: újra jambusok, melyeket spondeusok lassítanak.

A vers stílusa: romantikus.

A XIX. SZÁZAD KÖLTŐI - elemzés

1846 után jut el egy újfajta költő-ideál kialakításáig, egy új művészi hitvallás hirdetéséig. Azonosul a romantikus „költő-apostol” eszménnyel. A XIX. század költői című verssel a **prófétai irodalom** hagyományát követi. **Programvers és ars poetica**: a költő megfogalmazza benne **politikai és művészi eszményét**.

A XIX. század **költői** (1847) című verse szerint a költő **Isten küldötte, „lángoszlop”** mely valaha a zsidókat vezette az egyiptomi bujdosás során, **a költészet pedig politikai tett**. — A költők kötelessége a népet elvezetni a Kánaánba, az ígéret földjére. Ezt az eszményt, ezt a **szent és nagy küldetést állítja követelményként** századának költői elé. Ennek érdekében szenvedélyes indulattal érvel és bizonyít: tiltással figyelmeztet a feladat rendkívüliségére (1. versszak), meghatározza a **népvezér-költők szerepét**, rendeltetését (2.), felháborodottan **átkozza meg a gyáva és a hamis, hazug próféták** magatartását (3—4.). **A látnok-költő** az éhen-szomjan, kétségbeesve tengődő millióknak vigaszul **feltárja a jövőndőt**: költői képekkel írja körül az elérendő cél, a Kánaán legfőbb jellemzőit (5.). **Az „ígéret földé”**-nek jellemzőit Petőfi egyetlen egyszer adta meg, A XIX. század költői **ötödik versszakában** (különben megmaradt az általánosság szintjén): „Ha majd a bőség kosarából / Mindenki egyaránt vehet, / Ha majd a jognak asztalánál / Mind egyaránt foglal helyet, / Ha majd a szellem napvilága / Ragyog minden ház ablakán...” Itt az elérendő

célok között a korabeli magyar állapotokhoz képest páratlanul radikális gondolatot is találunk, az egyenlő elosztás követelményét.

A vagyoni, a jogi és a kulturális egyenlőség utópisztikus elképzelése túlmutat már a közeli jövőn. Ezt **az időbeli messzeségbe helyezést** érzékeltetik az 5. versszakban a romantikus körmondat „Ha majd” kezdetű feltételes tagmondatainak párhuzamos ismétlődései — mintegy újra meg újra a közvetlen jelentől elszakítva s a távoli víziókba lendítve a szemléletet.

A cél elérése nem kétséges, **a prófécia beteljesülése bizonyos, de az időpont bizonytalan**. A költő itt már nem láttatja önmagát az elkövetkező időben, nem szól személyes részvételtől, sőt a „talán” tétovasága azt jelzi, hogy „munkájának” eredményét nem fogja megérni (6.). A látnok nem ismerhet bizonytalanságot, kételyt, legfeljebb annyit, mint a vers zárlatában: „Talán az élet, munkáinkért, / Nem fog fizetni semmivel”, s ez után is nyomban következik a „de”, az áldozat értékének hangsúlyozása. Másutt még nyomatékosabb a kettősség; az áldozat riasztó nagyságát és a vállalás pátozát kapcsolja össze: „Ez nagyszerű, de véres kor leszen. / És úgy is illik, hogy véres legyen!” (Levél Várady Antalhoz), „De legelső diadalma / Vértengerbe kerül. Mindegy” (Az ítélet).

A költemény mégis megnyugvással, a feladat teljesítésének boldogító tudatával zárul. A **képek ellágyulása**, puha, tapintható finomsága (szelíd, lágy csók; virágkötél; selyempárna) a halál órájának lelki békességét sugallja. Mert nem az eredmény, hanem a szándék minősíti az embert, a szolgálat, a használás akarata: a próféta szerepe nem a beteljesülés átélése, csupán ennek hirdetése. Az örök üdvösséget ebben a versben is az eszményi földi léttel, a megvalósult világszabadsággal azonosítja.

A biblikus motívumok át- meg átszövik a vers szövetét, s a politikai meggyőződést a vallásos hit magasába emelik, a látomást ars poeticává avatják.

Ez a költemény minden **romantikus szenvedélyessége** ellenére is kerek, zárt, **szinte klasszicista kompozíció**; az indulatok nem teszik zaklatottá, nem bontják meg a sorok, a strófaszerkezetek és a rímek szabályos ismétlődését: a nyelvi-képi anyag romantikus jellegével szemben a vers logikai-mondattani felépítése klasszicista módon retorizált. A vers hangneme: retorikus, benne szenvedélyesen érvel az új költői szerep és feladatvállalás mellett - szavainak a meggyőzés erejével kell hatnia. Az érvelő, bizonyító, meggyőző retorikára esik benne a fő hangsúly. Gangemét emelkedettség, ünnepélyesség jellemzi. Retorikai alakzatok: ellentét, párhuzam, ismétlés, figura etimologika, anafora, halmozás
Hátralévő néhány évében ez a küldetéstudat hatja át Petőfi politikai költészetét.

A XIX. SZÁZAD KÖLTŐI - vázlat

Keletkezés: 1847. január. - ars poetica, (program)vers - politikai és művészi eszmény

Hisz abban, hogy a költőknek küldetésük van és a művészetek által jobbra lehet tenni a társadalmat (ezt jelképezi: a húr, a lant és a szent fa) - a szabadság az emberség második megváltója; a költő mint népröbun
Meghatározó motívum: a Mózes-párhuzam (a művészi szerep prófétasággal való azonosítása).

A prófétaszerep nemcsak az alkotásra, a konkrét cselekvésre is vonatkozik.

A költőnek részt kell venni a világ átalakításában, művészetét alá kell rendelni a szabadság, egyenlőség eszméinek - a versben megfogalmazott gondolatok, célok nem csupán önmagára érvényesek

A vers hangneme: retorikus, benne szenvedélyesen érvel az új költői szerep és feladatvállalás mellett - szavainak a meggyőzés erejével kell hatnia - emelkedettség, ünnepélyesség;

Retorikai alakzatok: ellentét, párhuzam, ismétlés, figura etimologika, anafora, halmozás

Szerkezet:

1-4. versszak.: kétféle költői magatartást állít szembe — a szentimentális költészeteszmény képviselőit (hamis próféták) és a népért küzdő romantikus eszmény képviselőit (vezér, lángoszlop, próféta).

5. versszak: utópikus jövőképet vázol fel egy romantikus körmondatban.

6. versszak: a fenti cél megvalósulásáig küzdeni kell még.

Zárlat: szentimentális (a szép halál a jutalom — szelíd, lágy csók, virágkötél, selyempárna).

Hátralévő néhány évében ez a küldetéstudat hatja át Petőfi politikai költészetét.

FELELETVÁZLAT:

- Petőfi 1846 tavaszán kapcsolódik be a **politikai közéletbe**.
- Látomásköltészetének alapja az a magára vett szerep, amely szerint a költőknek a népet vezető jósként, **váteszként** kell viselkedniük.
- A cél a **világ szabadság elérése**, de ez csak a jövőben valósulhat meg.
- A **költők vezethetik** a népet, a **társadalmi egyenlőség felé** a népet, a költészet rájuk ruházott eszközeivel. A küldetés nem veszélytelen → **világméretű, véres harcban** képzelel a megtisztulást, amelyben az elnyomók és az elnyomottak csapnak össze.
- A látomásverseiben gyakoriak a bibliai motívumok.

A XIX. század költői

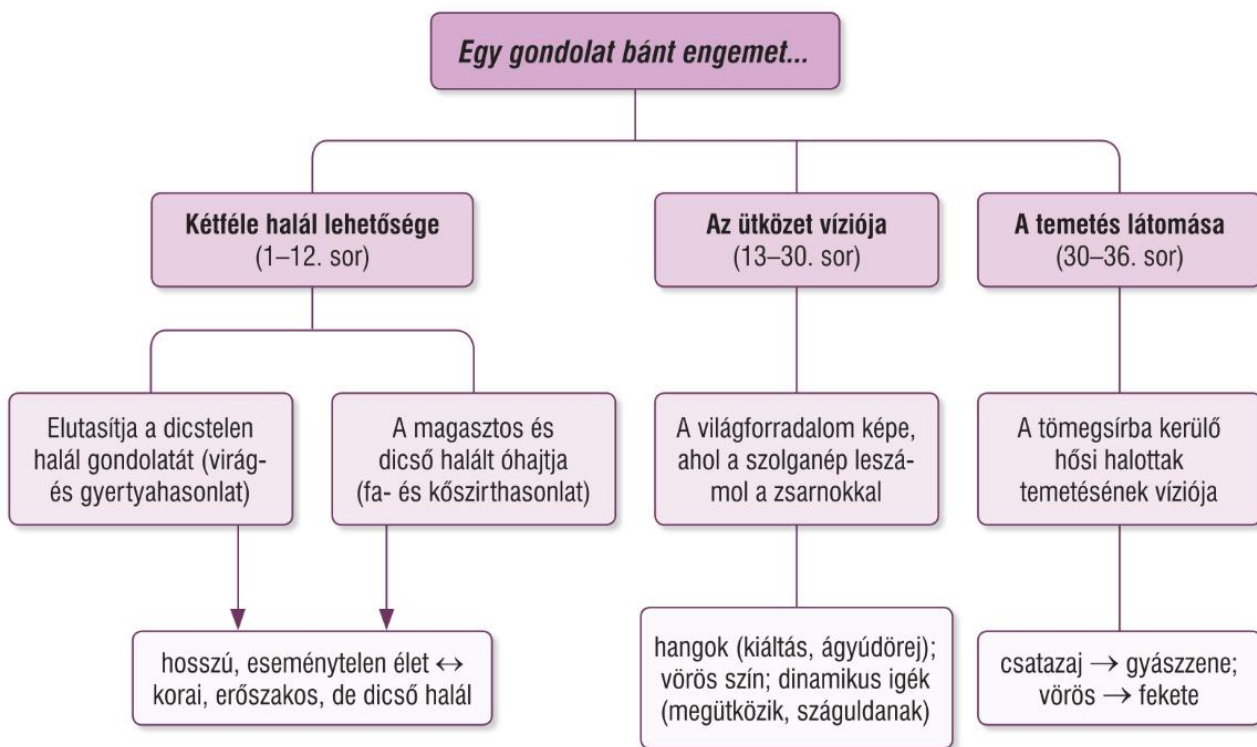
- A költő → **próféta, népvezér** → Mózeshez hasonlóan Kánaánba, az ígért földjére vezeti a népet.
- Nemcsak saját magának, de minden kortársának feladata ez → **költői programja** szerint a szerep nem tolerálja a saját fájdalmait, érzéseit megéneklő alanyi költőket, sem azokat, akik gyávaságból vagy lomhaságból nem vállalják fel a próféta szerepét:

*„Vannak hamis próféták, akik
Azt hirdetik nagy gonoszan,
Hogy már megállhatunk, mert itten
Az ígéretnek földje van.
Hazugság, szemtelen hazugság”*

- Mózes, lángoszlop → költők, **küldetéstudat**, váteszszerep.
- Cél: a **társadalmi, jogi egyenlőtlenség megszüntetése**.
- Az elérendő Kánaán maga a mindenkire érvényes **földi boldogság** (5. vsz.). Feltételei: bőség kosara (vagyon egyenlő elosztása), jog asztala (jog előtti egyenlőség), szellem napvilága (művelődéshez való jog).
- A jutalom mindezért: a hősöknek járó végtisztesség.
- A vers **célja a meggyőzés**, annak beláttatása, hogy a társadalmi boldogság elérésében fontos szerepe van a költőknek. **Felépítése** így **erősen retorikus**: az első versszak tételszerűen leszögezi, hogy a személyes jellegű költészet ideje lejárt, nagy feladat vár a költőkre; a további szakaszok ezt fejtik ki és bizonyítják. Az **érzelmi túlfűtöttséget** jelzik a költői eszközök:
 - felszólító, felkiáltó mondatok;
 - kérdések (pl. „És addig?”);
 - ismétlések (pl. „Átok reá”, „Ha majd”);
 - halmozások (pl. „küzd, fárad, izzad”);
 - ellentétek (pl. „tűzön-vízen át”).

Egy gondolat bánt engemet...

- Az 1846. esztendő utolsó napján keletkezett látomásversben **az egyéni sors és a közösségi érdek** elválaszthatatlanul jelenik meg egymás mellett.
- A vers egy monológ, amely az áhított **világszabadság** eszméjét hirdeti, vállalva ezzel a harcot és a halált is.
- Műfaja **rapszódia** → a lírai én E/1.-ben megszólalva szenvedéllyel festi meg **vízióit**.
- Verselése időmértékes, páros rímű. A **jambikus sorokat** először anapestusok gyorsítják (dinamikus mozgás, csatazaj), majd a végén spondeusok lassítják (ünnepélyesség, gyászzene).
- A vers nincs versszakokra osztva (astrofikus), de több gondolati egységre bontható.

Kitekintés: - **FONTOS!!!!**

Az életrajz vonatkozó elemei: megvalósult a jóslat (1849. július 31. — Segesvár).

Babits Mihály prófétaversei (Mint különös hírmondó..., Csak posta voltál)

Ady Endre: messiás-költő, a költő-váteszi szerep vállalása is, amely együtt jár a küldetéses ember öntudatával (A muszáj Herkules, Az én magyarságom, Hunn, új legenda)